

Nové druhy pírníků (Coleoptera: Ptiliidae) pro území České republiky a Slovenska

Petr Čížek¹, Stanislav Benedikt², Marion Mantič³ & Karel Rébl⁴

¹ Nádražní 55, CZ-564 01 Žamberk; e-mail: cizek@orlicko.cz

² Částkova 10, CZ-326 00 Plzeň; e-mail: sbenedikt@seznam.cz

³ Střední 40, CZ-748 01 Hlučín-Bobrovniky; e-mail: marion.m@seznam.cz

⁴ Žižkovo náměstí 976, CZ-271 01 Nové Strašecí; e-mail: k.rebl@seznam.cz

ČÍZEK P., BENEDIKT S., MANTIČ M. & RÉBL K. 2020: Nové druhy pírníků (Coleoptera: Ptiliidae) pro území České republiky a Slovenska. (New species of featherwing beetles (Coleoptera: Ptiliidae) for the territories of the Czech Republic and Slovakia). *Západočeské entomologické listy* 11: 22–25, 1-4-2020.

Abstract. Five species of the featherwing beetles (Coleoptera: Ptiliidae) are reported in the paper. *Acrotrichis danica* Sundt, 1958 is presented as a new species for Bohemia (Czech Republic) and *Ptiliolium marginatum* (Aubé, 1850) is recorded from the Czech Republic for the first time. *Actidium aterrimum* (Motschulsky, 1845), *Ptiliolium marginatum* (Aubé, 1850) and *P. schwarzi* (Flach, 1887) are presented as new species for the territory of Slovakia. Besides, *Acrotrichis cephalotes* (Allibert, 1844) published only dubiously from the Czech Republic in the past is confirmed for this territory. Notes on the distribution of mentioned species are given and their bionomics and collecting circumstances are also discussed.

Key words: Coleoptera, Ptiliidae, Czech Republic, Bohemia, Slovakia, new records, faunistics

ÚVOD

Čeď pírníkovití (Ptiliidae), která patří mezi skupiny staphylinoidních brouků (Staphylinoidea), zahrnuje nejmenší druhy brouků. Délka jejich těla nepřesahuje u většiny známých druhů 1 mm a druh *Baranowskiella ehnstromi* Sörensson, 1997 je se svojí délkou 0,45 mm vůbec nejmenším známým broukem, alespoň v rámci fauny Evropy. Larvy i imaga se živí spórami plísní a hub, přičemž obývají široké spektrum stanovišť s přítomností tlejících organických látek. Vzhledem k nepatrné velikosti se brouci velmi snadno šíří vzduchem, k čemuž jim pomáhají zvláště utvářená křídla ve tvaru jednoduchých, ale dlouze obrvených membrán.

Z území Evropy je v současné době známo 139 druhů této čeďi (SÖRENSSON 2016). Aktuální poznatky o rozšíření pírníků v palearktické oblasti shrnují práce SÖRENSSONA (2015, 2016). Z České republiky je zatím známo 68 druhů (SÖRENSSON 2016, NAKLÁDAL et al. 2017, ČÍZEK 2019a, b, ČÍZEK & RŮŽIČKA 2019, ČÍZEK et al. 2020), ze Slovenska je hlášeno 61 druhů (SÖRENSSON 2016, JÁSZAYOVÁ & JÁSZAY 2017, ČÍZEK & RŮŽIČKA 2019, KAUTMANN 2019, ČÍZEK et al. 2020). Předkládaná práce přináší nové údaje o rozšíření tří druhů pírníků v České republice a tří druhů na Slovensku.

METODIKA

Uvedené nálezy pocházejí z příležitostných průzkumů autorů na územích České republiky a Slovenska. Nomenklatura je převzatá z prací SÖRENSSONA (2015, 2016). Číslo v závorce za názvem lokality představuje kód faunistického mapového pole (PRUNER & MÍKA 1996), každá lokalita je ale pro upřesnění doplněna i jejími zeměpisnými souřadnicemi. Obrázky imág byly upraveny ve photoshopu. Použité zkratky: coll. – sbírka s uložením dokladů, det. – určil, env. – okolí, lgt. – sbíral, ex. – exemplář, bor. – severní, c. – střední, mer. – jižní, occ. – západní, or. – východní.

PŘEHLED NÁLEZŮ

Acrotrichis (Acrotrichis) cephalotes (Allibert, 1844) (Obr. 1)

Bohemia or.: Ostrov (6065), 49°55'11"N, 16°33'20"E, 19.VII.2016, 1 ♀, P. Čížek lgt., det. et coll.; Žamberk – Polsko (5864), 50°6'15"N, 16°27'39"E, 30.V.2019, 2 ♂♂, 2 ♀♀, P. Čížek lgt., det. et coll.

Na první z lokalit byl brouk sbírán spolu s několika exempláři *Acrotrichis montandonii* (Allibert, 1844), *Oligella foveolata* (Allibert, 1844) a *Ptilium horioni* Roskothén, 1934 projevem plesnivé trávy poblíž pastviny koní. Na lokalitě Žamberk – Polsko byli

Obr. 1. *Acrotrichis cephalotes* z lokality Žamberk – Polsko. Foto: P. Čížek.

Fig. 1. *Acrotrichis cephalotes* from the locality Žamberk – Polsko. Photo: P. Čížek.

Obr. 2. *Acrotrichis danica* z lokality Prášily, Sklářské údolí. Foto: P. Čížek.

Fig. 2. *Acrotrichis danica* from the locality Prášily, Sklářské údolí (valley). Photo: P. Čížek.

brouci sbíráni spolu s několika exempláři *Acrotrichis grandicollis* (Mannerheim, 1844), *A. sericans* (Heer, 1841) a *Ptenidium nitidum* (Heer, 1841) prosevem koňského hnoje na pastvině.

Nejmenší druh rodu (délka těla 0,6 mm). Všeobecně vzácný druh, který byl dříve chybně uváděn jako *A. chevrolathii* Allibert, 1844 (např. SUNDT 1958). Rovněž JELÍNEK (1993) jej pod tímto jménem uvádí pro Čechy, Moravu i Slovensko, i když v předmluvě poukazuje na to, že byl v jím převzatých zdrojích z těchto území pravděpodobně uváděn mylně. Později byl ale *A. chevrolathii* synonymizován s *A. sericans* (Heer, 1841) a ze seznamu zemí s výskytem *A. cephalotes* Česká republika i Slovensko vypadly (SÖRENSON 2015, 2016).

Dosud známé rozšíření v Evropě zahrnuje Dánsko, Finsko, Francii, Irsko, Itálii, Německo, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Rakousko, Rusko, Švédsko, Švýcarsko, Ukrajinu a Velkou Británii, dále je známý ze severní (Maroko, Tunisko) a tropické Afriky (SÖRENSON 2015).

Potvrzení výskytu druhu v České republice.

Acrotrichis (Acrotrichis) danica Sundt, 1958 (Obr. 2)

Bohemia occ.: Prášily (6846), Sklářské údolí, 49°08'31"N, 13°23'42"E, 25.VII.2019, 3 ♂♂, 6 ♀♀, K. Rébl lgt., P. Čížek det. et coll.

Brouci byli sbíráni spolu s několika ex. *Acrotrichis dispar* (Matthews, 1865), *A. insularis* (Mäklin, 1852), *A. intermedia* (Gillmeister, 1845), *A. rugulosa* Rosskothén, 1935, *A. silvatica* Rosskothén, 1935 a *Baeocrara variolosa* (Mulsant & Rey, 1867) prosevem kupy staré trávy ve strouze.

V rámci rodu *Acrotrichis* Motschulsky, 1848 středně velký (délka těla 0,8–0,9 mm), mírně klenutý a dozadu poněkud zúžený druh se světle žlutě zbarvenými tykadly. Je podobný běžnému *A. sitkaensis* (Motschulsky, 1845), od něhož se liší slaběji zaoblenými postranními okraji štítu před bázi a menšíma očima. Spermatéky i penisy obou druhů jsou ale dosti podobné (poznatky prvního z autorů). Oba druhy žijí ve vlhkém prostředí, hlavně na březích rybníků a řek. Rozšíření druhu zahrnuje Českou republiku, Dánsko (včetně Faerských ostrovů), Francii, Irsko, Itálii, Německo, Polsko, Rumunsko, Rusko, Slovensko, Švédsko, Švýcarsko a Velkou Británii (SÖRENSON 2015). Z České republiky byl dosud známý jen z Moravy (NAKLÁDAL & SÖRENSON 2008).

Nový druh pro Čechy.

Actidium aterrimum (Motschulsky, 1845) (Obr. 3)

Slovakia bor.: Pribylina (6884), řeka Belá, 49°6'14"N, 19°48'55"E, 780 m n. m., 20.IX.2018, 7 ex., S. Benedikt lgt., P. Čížek det. et coll. Brouci byli sbíráni

Obr. 3. *Actidium aterrimum* z lokality Pribylina. Foto: P. Čížek.

Fig. 3. *Actidium aterrimum* from the locality Pribylina. Photo: P. Čížek.

proplachováním písčných lavic na břehu řeky. Jeden z pěti druhů rodu *Actidium* Matthews, 1868, které se vyskytují v Evropě. Pro svoji malou velikost (délka těla 0,60–0,65 mm) a skrytý způsob života na březích řek málo známý a málo sbíraný brouk.

V Evropě je druh zatím známý z České republiky, Francie, Gruzie, Irska, Itálie, Německa, Polska, Rakouska, Švýcarska a Velké Británie, z Asie pak z Turecka (SÖRENSON 2015).

Nový druh pro Slovensko.

***Ptiliolum (Ptiliolum) marginatum* (Aubé, 1850)**
(Obr. 4)

Bohemia c.: Lány (5949), Lánská obora, Dlouhý hřeben, 50°04'38"N, 13°56'36"E, 18.V.2017, 5 ex., K. Rébl lgt. et coll., P. Čížek det. et coll.; Slovakia c.: Tisovec (7285), Martinova dolina, 48°42'52"N, 19°58'50"E, 3.VIII.2006, 1 ex., M. Mantič lgt. et coll., M. Sörensson det. Oba nálezy byly učiněny v trusu vysoké zvěře, v prvním případě v lese, ve druhém na skalní lesostepi.

Hnědavě zbarvený pírník s délkou těla 0,75–0,85 mm, jehož rozšíření zahrnuje v Evropě Ázerbájdžán, Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko, Černou Horu, Dánsko, Francii, Chorvatsko, Itálii, Maďarsko, Německo, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Švédsko a Velkou Británií, v Asii je známý z ruského Dálného Východu (SÖRENSON 2015).

Obr. 4. *Ptiliolum marginatum* z lokality Lány, Lánská obora. Foto: P. Čížek.

Fig. 4. *Ptiliolum marginatum* from the locality Lány, Lánská obora (game preserve). Photo: P. Čížek.

Obr. 5. *Ptiliolum schwarzi*. Česká republika: Žamberk. Foto: P. Čížek.

Fig. 5. *Ptiliolum schwarzi*. Czech Republic: Žamberk. Photo: P. Čížek.

Nový druh pro Českou republiku, nový druh pro Slovensko.

Ptiliolum (Euptilium) schwarzi (Flach, 1887) (Obr. 5)

Slovakia c.: Tisovec (7285), Martinova dolina, 48°42'52"N, 19°58'50"E, 3.VIII.2006, 1 ex., M. Mantič lgt. et coll., M. Sörensson det. V trusu vysoké zvěře na lesostepi.

Černavě zbarvený pírník s délkou těla 0,8 mm. Uváděný je z Bosny a Hercegoviny, České republiky, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Itálie, Maďarska, Německa, Nizozemska, Norska, Polska, Rakouska, Ruska, Řecka, Švédsko, Švýcarska a Velké Británie (SÖRENSSON 2015).

Nový druh pro Slovensko.

PODĚKOVÁNÍ / ACKNOWLEDGEMENTS

Za determinaci části materiálu děkujeme Mikaelu Sörenssonovi (Lund, Švédsko) / We are grateful to Mikael Sörensson (Lund, Sweden) for the identification of a part of the material.

LITERATURA

- ČÍŽEK P. 2019a: První nález pírníka *Oligella nana* (Coleoptera: Ptiliidae) v České republice. (The first record of *Oligella nana* (Strand, 1946) in the Czech Republic). *Západočeské entomologické listy* **10**: 58–59. Online: <http://www.entolisty.cz>.
- ČÍŽEK P. 2019b: První nález pírníka *Acrotrichis nana* (Coleoptera: Ptiliidae) v České republice. (The first record of *Acrotrichis nana* (Strand, 1946) in the Czech Republic). *Západočeské entomologické listy* **10**: 60. Online: <http://www.entolisty.cz>.
- ČÍŽEK P. & RŮŽIČKA J. 2019: New records of featherwing beetles (Coleoptera: Ptiliidae) from the Czech Republic and Slovakia. *Klapalekiana* **55**: 7–14.
- ČÍŽEK P., RŮŽIČKA J. & RÉBL K. 2020: New records of featherwing beetles (Coleoptera: Ptiliidae) from the Czech Republic and Slovakia, Part 2. *Klapalekiana* **56**: in press.

- JÁSZAYOVÁ A. & JÁSZAY T. 2017: Epigeická fauna chrobáků (Coleoptera: Clambidae, Ptiliidae, Staphylinidae) lesných spoločenstiev masívu Stebníckej Magury. (Epigeic fauna of beetles (Coleoptera: Clambidae, Ptiliidae, Staphylinidae) in forest communities of the Stebnicka Magura massif). *Acta universitatis prešovensis, Folia Oecologica* **9(2)**: 32–48.
- JELÍNEK J. 1993: Ptiliidae. Pp. 32–33. In: JELÍNEK J. (ed.): Check-list of Czechoslovak insects IV (Coleoptera). Seznam československých brouků. *Folia Heyrovskyana Supplementum* **1**: 3–172.
- KAUTMANN V. 2019: *Baranowskiella ehnstromi*, najmenší chrobák Európy – nový druh pre územie Slovenska. (*Baranowskiella ehnstromi*, the smallest beetle of Europe – new for Slovakia). *Entomofauna carpathica* **31(2)**: 69–89.
- NAKLÁDAL O. & SÖRENSSON M. 2008: New records of the Ptiliidae (Coleoptera) from the Czech Republic. *Klapalekiana* **44**: 35–41.
- NAKLÁDAL O., ČÍŽEK P., BOUKAL M. & RŮŽIČKA J. 2017: Faunistic records from the Czech Republic – 419. Coleoptera: Ptiliidae. *Klapalekiana* **53**: 161–162.
- PRUNER L. & MÍKA P. 1996: Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. (List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system). *Klapalekiana* **32 (Supplementum)**: 1–175.
- SÖRENSSON M. 2015: Family Ptiliidae Erichson, 1845. Pp. 162–177. In: LÖBL I. & LÖBL D. (eds): *Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Volume 2/1: Hydrophiloidea – Staphylinoidea*. Revised and Updated Edition. Brill, Leiden & Boston, xxvi + 900 pp.
- SÖRENSSON M. 2016: The Palaearctic catalogue of Ptiliidae (Insecta, Coleoptera) – corrections and additions to nomenclature and distribution records, with notes on taxic diversity and distribution patterns. *Studies and Reports, Taxonomical Series* **12**: 251–285.
- SUNDT E. 1958: Revision of the Fenno-Scandian species of the genus *Acrotrichis* Motsch., 1848. *Norsk Entomologisk Tidsskrift* **10**: 241–277.

Obdrženo do redakce: 18.2.2020

Přijato po recenzích: 17.3.2020